

Biskop Balles Indberetning om hans Visitats i Aaret 1785.

Da Biskop N. E. Balles ældre Visitatsbøger ikke synes bevarede mere, faar nærværende Indberetning til Regjeringen om hans Visitats i en Del af Sjælands Stift i Aaret 1785 en selvstændig Interesse. Den er os meddelt af Sognepræst Gabriel Heiberg i Vemmelev efter Originalen, der gjemmes blandt Gehejmeraad Bülovs Papirer i Sorø Akademis Bogsamling ¹⁾, og den vil kunne tjene til yderligere at oplyse den Omhu og Samvittighedsfuldhed, hvormed den brave Biskop forrettede sit Embede.

Allerunderdanigst Indberetning om Visitatz i Siellands Stift for Aaret 1785.

Saasnart Aarets Tid kunde tillade det, begyndte jeg i April Maaned, efter min allerunderdanigste Embeds-Pligt, at efterforske Menighedernes Tilstand i Stiftet, med anstillet Visitation efter de Kongelige Anordninger, og haver saaledes fortfaret i dette Arbeyde, paa forskjellige Tider og Steder, alt ligesom andre Embeds-Forretninger levnedes

¹⁾ Naar det ovenfor, S. 5, er sagt, at en af Balles Visitatsbøger gjemmes i Sorø Akademis Bibliothek, er det mindre korrekt. Det er nærværende Indberetning, der menes.

mig Leylighed dertil, indtil midt i October Maaned, da Veyens og Veyerligets Beskaffenhed forbød mig at drage videre.

I bemeldte Tids-Rum haver jeg gennem tolv Herreder undersøgt, hvorledes christelig Kundskab forplantes, god Orden og Opbyggelse ved den offentlige Guds-Tjeneste vedligeholdes, Skolerne forsynes, og Kirkerne holdes i Stand, samt Geystligheden forholder sig. Saadan Undersøgelse er anstillet over 104 Sogner i 65 Hoved-Kirker, og over 1 latinsk Skole. Da jeg holder et ordentligt Dagregister over al min Forretning paa Visitationerne, som efter min Indsigt udgjøre en saare vigtig Deel af en Biskops Embede, og min Flid i den Henseende, om ellers ved nogen Ting, bliver anvendt, som for den alvidende Guds Aasyn, med den redeligste og mest upartiske Nøiagtighed, saa kan jeg og med god Samvittighed for min Konges Throne nedlægge en saadan Efterretning derom, som paa hiin Dag ganske vist ikke vil blive mig til Ansvar eller Beskiæmmelse, da jeg ikke haver forsømt, hvad paa min Side, efter mine Kræfter, skulde være at iagttage, for at gjøre samme paalidelig.

Eftersom Tilstanden forefandtes i Menighederne, kan jeg for dette Aar henføre dem til tre Classer.

I den første Classe er Plads for de Menigheder, hvor Kundskaben befandtes at være saa skøn og roesværdig, som man efter Billighed vil have Aarsag til at ønske sig den hos en Almue, hvis meeste Tid skal opofres til strengt Arbeide. Efter den Orden, i hvilken jeg besøgte disse Menigheder, følge de saaledes paa hinanden.

Smørum Herred.

1. Brøndbye Wester og Øster. Baade Store og Smaa svarede med Forstand og Skønsomhed. Man læste got i Bog, havde lært Psalmer, og vidste noget af den Bibelske Historie. — Sogne-Præsten Provst Becher holdt en grundig, ordentlig og god Prædiken. Skoleholder Gyrsting er især duelig og flittig.

2. Wallensbek. Her svarede de Voxne med en udmærket Færdighed, Fuldstændighed og Skiønsomhed. Skolebørnene viiste sig ligeledes til Fordeel. — Sogne-Præsten Hr. Nyrop udviser berømmelig Flid og haver Talenter til at prædike.

3. Høye Thorstrup. Blandt den voxne Ungdom fandtes mange, som i Besynderlighed udmærkede sig, ey allene med fuldstændig Indsigt, men ogsaa med en mere end almindelig Skarpsindighed, i at dømme ret om Indvendinger og Tvivl, som deres Færdighed opvakte mig til at gjøre imod dem. Alle gjorde meget god Rede for den heele Christendoms-Lære. Ogsaa Skolebørnene svarede got, og kunde med Fornøielse roses. — Sogne-Præsten Hr. Lindsted er en værdig Lærer, og stifter meget Gavn ved sit opbyggelige, lærerige og tydelige Foredrag.

Thune Herred.

4. Greve og Kildebrynde. Saavel den voxne som den mindre Ungdom var meget vel underviist, og gjorde Rede for sin Kundskab til Fornøielse. — Sogne-Præsten Hr. Engelstoft er en duelig Lærer for Almuen, prædiker tydelig og grundig og bibelsk. Ligesaa er Degnen Motzfeld en meget brav og flittig Mand. Menighedene fortjene Roes formedelst smukt Forhold og christelig Velanstændighed.

Sochelunds Herred.

5. Gjentofte. Mange Voxne, særdeles de seenest confirmerede, udviiste baade Færdighed og Forstand paa en Maade, som gjorde dem værdige til Berømmelse. Men Skolebørnene udmærkede sig paa den ypperligste Maade, baade ved færdig Boglæsning og ved Kundskab saavel i Christendom som i Bibel-Historie, til megen Roes og Glæde. — Sogne-Præsten Hr. Høegh er en grundig Prædikant og en aarvaagen Lærer for Ungdommen. Skoleholder Langsted er i sit Kald en af de hæderligste Mænd i Stiftet, som elsker sin Skole og forestaaer samme med stor Velsignelse.

Tutze Herred.

6. Hørbye Sogn. Jeg havde megen Aarsag at være ret vel fornøyet baade mod Store og Smaa, da begge udviiste ey allene Færdighed men god Indsigt i deres Svar. Nogle faa røbede selv, at de havde været forsømmelige, men lovede Bedring. — Sogne-Præsten Hr. Holm udmærkede sig ved en grundig og lærerig Prædiken i et smukt Sprog. Degnen Klingenberg er en flittig og duelig Mand.

7. Hagested og Gislinge. Ved sine forstandige Svar gav den voxne Ungdom tilkiende, at den undervises med Klogskab, og en stor Deel deriblandt erhvervede sig sær Berømmelse. Hos Skole-Ungdommen fremskinnede god Forhaabning. — Sognepræsten Hr. Søbørg, en god Astronom, er ogsaa en god Præst, som foredrager Guds Ord i et værdigt Sprog med Grundighed og Opbyggelse. Degnen Vincenz er skikkelig og flittig.

8. Skamstrup og Frydendal. Her svarede den voxne Ungdom ganske herligen, med fuldstændig Indsigt og megen Færdighed. Bevæget af deres udviste Munterhed, gjorde jeg Spørgsmaale, som til en Attestatz, gik langt ind i Bibelhistorien, mod den satte dem paa Prøve ved allehaande opkastede Betæneligheder, og fik Svar til min Forundring, uden at feyle en eneste Gang. Skolebørnene fortiente sig efter deres Alders Maade megen Roes. Menigheden er net og ordentlig. — Sogne-Præsten Hr. Severin Heiberg besidder de bedste Gaver til Almuens Underviisning, og forklarer Guds Ord i et fatteligt, opvækkende, smukt Foredrag. Degnen Heyde er en kion, duelig og flittig Mand. Skoleholder Hiorth er i samme Henseende agtværdig.

Artz Herred.

9. Ubye Sogn. Over den voxne Ungdoms Fasthed og Nøyagtighed i at svare bestemt, endog paa Spørgsmaale, som Lærebogen ikke indeholder, havde jeg Aarsag at fornøye mig. Deraf saaes, med hvilken Flid og For-

standighed, Læreren underviser dem. Skole-Ungdommen var i Almindelighed ganske roesværdig. — Sogne-Præsten Hr. Rørbye er en lærerig, indtrængende og fattelig Prædikant. Hvad han foredrager sine Tilhørere, unge og gamle, lære de vist at forstaae og anvende til deres Opbyggelse.

Schippings Herred.

10. Bregninge og Biersted. Baade Indsigt og Eftertanke ledsagede den voxne Ungdom i sine Svar. Skolebørnene læste fermt i Bog og havde saamegen Kundskab, som efter deres Alder kunde forlanges. Mit Arbeide blev her forrettet med megen Fornøjelse. — Sogne-Præsten Hr. Randrup er i sin Læremaade grundig, i sit Foredrag veltalende, i sit Arbeide utrættelig, og i sin Omgang tækkelig. Naar ikke den herskende Kritik havde for Skik at slaae vore orthodoxe Skribentere om Ørerne med store Kudske-Svøber, saa at Hørelse og Syn maa forgaae derover, vilde han være en af dem, som kunde forøge mit forehavende theologiske Magazin med nyttige Afhandlinger. Nu beholder han vel, ligesom flere, sin Viisdom for sig selv, og Magazinet bliver ikke oprettet. Han haver allerede ved nogle trykte Brude-Taler for adskillige Aar siden beviist, at han kan skrive til Nytte og Opbyggelse.

Ods Herred.

11. Oddens Sogn. Jeg kan ingensteds ønske mig bedre Kundskab, mere Færdighed, større Skønsomhed, end som her blev udviist baade af Store og Smaa. Det var en Lyst at høre, hvor got de smaa kunde læse i Bibelen, og hvor vel de vidste at gjøre Rede for Bibel-Historien, Psalmer og Bønner. Nogle af dem havde end ydermere faaet Smag paa Lidet af Fædrene-Landets Historie og Geographie. De udmærkede sig tillige ved Høviskhed og Ordentlighed i deres Væsen. — Nu værende Sogne-Præst Hr. Westergaard er nyelig ankommet. Han lover at vilde bygge fremdeles paa den Grundvold, som er lagt af hans Formænd. Skoleholder Gotschalk besidder en ud-

mærket Duelighed til sit Embede. Hans Skole er prydet med et lidet Bibliothek, samlet tildeels af ham selv, og tildeels af de forrige Sogne-Præster. Væggene ere behængte med Landkort, efter hvilke han veileder sine beste Skolebørn til nogen Kundskab om Verden. Hvor han læser noget, som kan være dem nyttigt, søger han strax at skaffe dem Kundskab derom. En saa sielden Mand var Belønning værd.

12. Egebjerg Sogn. Her svaredes af Voxne og Børn til en almindelig Fornøjelse, baade for mig og for mange andre kloge Folk, som vare tilstæde. Jeg savnede aldrig enten Fuldstændighed, eller Eftertanke, eller Færdighed i deres Svar. Hvorledes jeg end vendte og dreyede allehaande Spørgsmaale, blev man mig alligevel ikke noget skyldig. Just saaledes skal en duelig Lærers anvendte Flid best komme for Dagen. — Sogne-Præsten Provst Rehling rørte baade mig og enhver ved sit smukke og lærerige Foredrag. Ogsaa han haver tilforn beviist ved nogle udgivne Taler, at han haver en god Skrivemaade i sin Magt. Hans Bibliothek er udvalgt. Hvormeget Gavn kunde dog stiftes i det almindelige ved saadanne Mænd, dersom her var Opmuntring for dem til at vove sig frem paa Lærdoms Banen. Men naar samme bespændes af Renomister og Frie-Byttere, er det vel ikke saa underligt, at sindige Folk holder sig hjemme. Skoleholder Sinding viser Flid og Ædruelighed.

Alsted Herred.

13. Liunge og Braabye. Baade Smaa og Store udviste en Kundskab, som i Betragtning af deres Stand fortienner at kaldes ypperlig. Jeg maatte spørge, hvad jeg vilde, endog udenfor Lære-Bogen, saa fik jeg got og færdigt Svar. De Smaa, som ikke endnu vare komne videre end til Luthers lille Catechismus, kunde dog strax gjøre Rede for hvert et Spørgsmaal, som deraf under mange Slags Vendinger blev udviklet. Et Beviis, at denne Bog, som den store Dr. Baumgarten i Tydskland haver kaldet

Guds Kirkes Clenodie, men hos os skal være til Hinder for Almuens Oplysning, ikke aflader i gode Hænder endnu at være et Mesterstykke af en Elementar-Bog for de Enfoldige. — Sogne-Præsten, den 72 Aars gamle Hr. Plochrose, er en grundig, opbyggelig, munter, utrættelig og takkelig Lærer, som fortjener megen Høragtelse. For mig var han ey allene ubekendt, da jeg kom til ham, men ogsaa visse tienstagtige Aander, hvis Antal daglig formeres, havde søgt at indprente Mistanke imod ham. Hans Menigheds skønne Forfatning og hans eget Arbejde i Menigheden maatte naturligviis frembringe en ganske modsat Virkning hos mig. Han er Senior blandt sine Herreds-Brødre af Alder, og er det visselig tillige af Fortieneste. End ikke Catechisations-Bogen, som for et Aar siden først af mig er indført i Stiftet, og som endnu forgiæves blev efterspurgt hos nogle yngre, havde den gamle Mand forsømt at holde. Tvertimod, den var fuldkommen nøyagtig. Han catechiserer uafsladeligen. — Ligesaa er Degnen Wildt en skikkelig og flittig Mand. Men Skoleholder Lassen haver saaledes udmærket sig ved to Aars Skole-Tieneste, at han efter mine Tanker vilde blive en duelig Lærer i et tilkommende Seminario for Skoleholdere, helst om Leylighed kunde gives ham til at reyse et Aar omkring ved fremmede Seminarier, for at see og høre, hvorledes alt gaaer til.

Tybjerg Herred.

14. Aversie og Thestrup. En stor Deel af den voxne Ungdom udmærkede sig ved Grundighed og Eftertanke, ikke mindre end ved Fuldstændighed og Færdighed i deres Svar. Skolebørnene læse fermt. — Sogne-Præsten Hr. Lampe er en smuk og flittig Mand, som prædiker af Hjertets Fylde til Opbyggelse. Degnen Lund kan i sin høye Alder ikke gøre, hvad han gjerne vilde. Men som en Mand, der i mange Aar haver arbeidet med Troskab og Flid, imedens Kræfterne vilde staae ham bie, fortjener han at nævnes.

15. Herlufmagle og Tybjerg. I disse Menigheder ere fire Herregaarde og altsaa meget Arbeide. Desuagtet fandt jeg hos en stor Deel af den voxne Ungdom saamegen Indsigt, Forstandighed og grundig Kundskab, at jeg med Rette bør kalde dem udmærkede. At nogle faa kunde være svage, vil efter Omstændighederne ikke synes forunderligt. Der var og megen god Forhaabning at glæde sig over hos dem iblandt Skolebørnene, som kunde faae Tid til at søge Skolen. — Sogne-Præsten Hr. Wellejus, en ægte drabelig Folks-Lærer, forkynder Guds Ord i et saa lærerigt og fatteligt, men tillige smukt og indtrængende Foredrag, at jeg i den Henseende ikke kan give ham for stor Berømmelse. Han er tillige en lærd og i andre Videnskaber kyndig Mand af gammel dansk Mandighed og Styrke, baade i Sind og Legeme. Paa sin Post staaer han der, endnu i Alderdommen, med Hæder og Kraft.

16. Mortens Sogn i Nestved. Voxne og Børn udviste al ønskelig Kundskab. Den var samlet med fornuftig Skiønsomhed. Mange Smaa havde erhvervet sig en saa udførlig og vel sammenhængende Kundskab i Bibelhistorien, at jeg næsten ikke haver fundet noget paa andre Steder, som dermed kunde sættes i Ligning. — Sogne-Præsten, Professor Bast, er en Mand af Videnskaber, som tænker vel og haver Sproget i sin Magt. Hans Foredrag var grundigt, lærerigt, vel sammensat og røbede megen Tænksohmhed. Han er en meget duelig og tillige formedelst sin moralske Character agtværdig Mand. Hans Omgang er iblandt Høye og Lave til Velbehag og skaffer ham Agtelse.

I den anden Classe sætter jeg de Menigheder, hos hvilke jeg forefandt en Kundskab, som var saa god, at man bør og kan være dermed fornøyet, men tillige tør gjøre sig velgrundet Haab om videre Forfremmelse. Disse

Menigheder følge paa hverandre, ligesom jeg haver besøgt dem, i denne Orden.

Smørum Herred.

1. Thorslundemagle og Ishøj. Her svaredes af Smaa og Store ret skikkeligen, ikke uden Forstand, til Fornøjelse. — Sogne-Præsten Hr. Flindt prædiker jævnt og ordentligen, han er flittig med Catechisation og Skole-Besøg. Skoleholder Møller fortjener Berømmelse.

Thune Herred.

2. Carlsunde og Carlstrup. Den voxne Ungdom var ikke saa fast i sin Kundskab som hos Menighederne af første Classe, men svarede dog rigtig og vel. Skolebørnene kunde for største Deelen agtes værdige til Roes. — Sogne-Præsten, Provst Aulum, er en smuk og ordentlig Mand, som passer sit Embede vel. Hans Foredrag er stemt efter Almuens Evner og tjener til Opbyggelse.

3. Jersie og Sollerød. Blandt den voxne Ungdom fandtes adskillige gamle Karle, som ret udmærkede sig ved Forstandighed. Hoben var skikkelig. Baade store og smaa bleve opmuntrede til at læse med Indsigt og Eftertanke. — Sogne-Præsten Hr. Gammerød er ikke begavet, men haver god Indsigt og forklarer Guds Ord rigtig.

4. Haudrup og Schiensved. Med den voxne Ungdom saavel som med Skolebørne kunde jeg være ganske vel fornøyet. Nogle fortiente Roes. — Sogne-Præsten Hr. Kihl haver just ikke udmærket sig ved sit Foredrag, som var mavert, dog ordentligt.

5. Snoldeløv og Thune. Jeg forefandt hos mange Voxne en grundig og fuldstændig Kundskab, for hvilken de vidste at gjøre Rede med Færdighed. Største Delen forstod ret got, hvad lidet man havde lært. Ogsaa Skolebørnene havde mit Biefald. Dog maatte jeg paaminde om nogen nøyere Eftertanke. — Sogne-Præsten Hr. Rachlöv er en Mand, som med megen Flittighed haver samlet sig

god Indsigt i Videnskaber og hielper mange Fattige til Rette med sin Erfarenhed i Lægekonsten. Hans Foredrag er smukt, lærerigt og fuldt af nyttige Begreber.

6. Reersløv og Windinge. Her var skikkelig Kundskab, overalt som ogsaa hos nogle blev meget roesværdig. — Sogne-Præsten Hr. Høyer mener det hiertelig vel, og hans Flid, som ikke spares, er heller ikke uden Velsignelse. Som en gammel Fader, der vil lokke for sine Børn, taler han til sine Tilhørere og opbygger dem.

Sochelunds Herred.

7. Brønshøj og Rødoure. Baade Store og Smaa fremlagde Prøver af en forstandig og god Underviisning, som var dem meddeelt. De havde mit ganske Biefald. — Præsten Hr. Egberg er en meget christelig og exemplarisk Mand, som i et grundigt Foredrag efter Bibelen forkynder Saliggjørelsens Lærdomme til sand Opbyggelse.

8. Søllerød og Hirschholm. Ikke faa have udmærket sig ved forstandige Svar og ved en udbredt Kundskab om Bibelhistorien. I Almindelighed svarede de fleste ganske vel, og deres Antal var ikke stort, som kunde regnes til de Svage. — Sogne-Præsten Hr. Blicher er vel begavet paa sin Prædikestoel og taler med Eftertryk i et værdigt Sprog om Sandhed til Gudfrygtighed. Degnen Møller er en pyntelig god Mand. Skoleholder Røst viser Duelighed og Flid.

9. Lyngbye. Eftersom denne Menighed er udsat for megen Adspredelse og blandes ideligen med mange Fremmede, maae jeg tilstaae at have fundet en bedre Kundskab i Almindelighed, end jeg forventede. De sidst confirmerede svarede meget got og fermt. Dog fandtes en Dreng, som kort tilforn havde ladet sig confirmere i Kjøbenhavn, saa vankundig, at han maatte tilholdes at læse om igjen, før han kom til Herrøns Bord. For det meste kunde Skolebørnene fortjene Biefald. Nogle forsømmelige trængte meget til Paamindelse, og fik den. — Sogne-Præsten Hr. Møller, en nidkjær og duelig Mand, udviste

Grundighed i sit Foredrag, samlet med Varme og Liv. Degnen Møller er en skikkelig Mand og passer sit Embede vel.

10. Gladsaxe og Herløv. En stor Deel af de Voxne gjorde meget god Rede for sin Kundskab. De Svage, hvis Antal ikke var stort, maatte anklage deres egen Forsømmelse. Skolebørnene viiste god Forhaabning. — Sogne-Præsten Hr. Grundtvig er duelig, flittig, velbegavet og ferm. Han prædiker smukt og opvækkende. Skoleholder Satler havde megen Ære af sine Skolebørn. Sømme Herred.

11. Himmeløv. Med den voxne Ungdom gik det ganske vel an, da ogsaa nogle fortiente Roes. Ligesaa var jeg fornøyet med Skolebørnene. — Sogne-Præsten Hr. Haar besidder gode Indsigter, hvilke han veed at fremsætte i et ordentligt Foredrag. Degnen Høwen er en flittig og skikkelig Mand.

12. Herslöv og Gevninge. Hos den voxne Ungdom fandtes megen Færdighed i at opregne Catechismi Forklaring, men Eftertanken savnedes. Med Skolebørnene havde jeg i saa Fald mere Aarsag at være fornøyet. — Sogne-Præsten Hr. Rasmussen er en ganske brav Mand, som ikke sparer sin Flid. Degnen Boserup er en pyntelig, smuk og flittig Mand.

13. Ibs og Jørgens Sogner. Den voxne Ungdom lagde bedre Kundskab for Dagen, end man i disse Menigheder, hvor Tænkemaaden ikke haver været den beste, kunde forvente. De sidst confirmerede svarede ret meget vel. Ogsaa nogle af de ældre fornøiede mig fuldkommen. Skolebørnene havde mit Biefald. Dog maatte nogle af de største modtage Paamindelse om Flittighed. — Sogne-Præsten Hr. Aagaard er en Mand af smukke Indsigter og haver et godt Foredrag, som baade fornøyer og opbygger. Den gamle Degn Clementin er i sin Kreds ganske flittig.

14. Vor Frue Sogn. Her udmærkede sig en stor Hob af den voxne Ungdom ved forstandige og færdige Svar. Med de Svagere kunde jeg dog være tilfreds. Skolebørnene, som havde været flittige, fortiente megen Berømmelse. Desto alvorligere blev Advarslen til de Forsømmelige. — Sogne-Præsten Hr. Worsøe anvender utrættelig Flid med heldig Fremgang, og er udrustet med smukke Gaver til at opvække Bevægelse.

Waldborg Herred.

15. Saabye og Kisserup. Jeg havde ikke Aarsag til at klage over Kundskaben, som befandtes hos de fleste at være skikkelig, og hos adskillige meget god. Dog var jeg kun lidet fornøyet med Skolebørnene i Almindelighed. Ellers pleye de, hvor der haves Spindeskole, at udmærke sig. — Sogne-Præsten Hr. Thomas Heiberg er en virksom Mand, som ved et grundigt og praktisk Foredrag søger at opvække sine Tilhørere til Gudfrygtighed, ligesom han, ved at aabne dem Leylighed til at fortjene noget, søger at føre dem til Vindskibelighed.

Mehrløse Herred.

16. Holbæk og Mehrløse. Jeg kan ikke rose Ungdommen i Almindelighed, men heller ikke laste den. Det gik nok an. Adskillige udmærkede sig. Da den unge Præst Hr. Smith arbejder flittig og haver allerede gjort god Fremgang, ville Frugterne med Guds Hielp nok formeres. Capellaenen Hr. Flohr bliver affældig formedelst Alderdom. — Sogne-Præsten Hr. Smith holdt en smuk, ordentlig og grundig Prædiken, hvortil han ikke fattes Gaver eller Bekvemhed.

17. Butterup og Tutze. I Almindelighed fandtes en god Kundskab, som hos mange kunde kaldes roesværdig. Ogsaa hos Skolebørnene fremlyste et ønskeligt Haab. — Sogne-Præsten Hr. Aagaard er ikke at anprise som Prædikant. Degnen Gandrup er en flittig og skikkelig Mand.

Tutze Herred.

18. Udbye Sogn. Her savnedes ikke Færdighed hos Ungdommen til at svare, heller ikke Forstand. Dog maatte jeg minde om, at man i Henseende til sidste endnu burde bringe det videre. — Sogne-Præsten Hr. Steenlos gjør hvad han kan; og at han kan holde en tydelig exegetisk Prædiken, hørte jeg.

19. Kundbye Sogn. God Forstand og smuk Indsigt viiste sig i Ungdommens Svar, for det meste. Skolebørnene læste vel i Bog og gave ellers ønskelig Forhaabning. Mod Forsømmelse maatte dog advares. — Sogne-Præsten Hr. Bagger, en aldrende, nidkiær Mand, af meget gode Indsigter, følger den exegetiske Methode i sit Foredrag, er grundig og tydelig.

20. Bierbye og Mørke. Ret god Kundskab var udbredt blandt Store og Smaa. Om end nogle ikke vidste meget, forstode de dog, hvad de havde lært. — Sogne-Præsten Hr. Rasmussen forklarer Guds Ord i god Orden, med Tydelighed, og forretter sit Embede vel.

21. Hiembæk og Svinninge. Man havde sagt mig, at det her vilde see slet ud, og jeg fandt det modsatte. En Deel svarede med Forstand og Færdighed. Med dem alle i Almindelighed, baade smaa og store, kunde jeg være ganske vel tilfreds. — Sogne-Præsten Provst Nissen, som af Misundelse er udraabt for at være enfoldig, røber det dog ikke i sin Underviisning, som af Prøverne erkiendes at være god; han prædiker heller ikke slet. Som Provst viser han [sig] i alle Maader til Fornøjelse. Skoleholder Sommer er duelig og flittig.

Schippinge Herred.

22. Wischinde og Aunsøe. Baade smaa og store svarede saaledes, at jeg med Fornøjelse kunde give dem mit Biefald. God Forstand og Færdighed var almindelig iblandt dem, dog mest hos de voxne. — Sogne-Præsten Hr. Ambders er duelig og aarvaagen. Ved mere Øvelse vil hans Foredrag blive mere indtrængende og lærerigt.

23. Wærsløw og Jordløse. Den voxne Ungdom svarede mig til Fornøyelse, ret færdigt og got, samt med skikkelig Forstand. Ligesaa gjorde Skolebørnene god Rede efter deres Alders Maade. — Sogne-Præsten Hr. Wedseltoft gjør sig Flid med Nytte, og foredrager de guddommelige Sandheder i god Orden til Opbyggelse. Degnen er ved hans Formaninger nu bleven dannet til et skikkelig Menneske.

24. Fellesløw og Særsløw. Jeg kunde ikke andet end være fornøyet med Ungdommen, som imod min Forventelse ey allene kunde opremse sin Børne-Lærdom, men forstod at gjøre Rede for Meningen deraf. Dog skulde Eftertanken mere skiærpes hos Skolebørnene. — Sogne-Præsten Provst Weile er en gammel, skikkelig Mand, men gjør ingen Fordring paa at være lærd, og overlader gierne enhver anden al Priis for Veltalenhed. Degnen Tømmerup, som er duelig og flittig, haver meest Deel i Ungdommens gode Kundskab.

25. Sejerøe. Fra gamle Tider var her bevaret megen Levning af den ypperligste Kundskab, som i den sidst afdøde Præsts Tid ikke kunde udryddes saa ganske, at jo Ungdommen var i Stand til at svare rigtig og med Indsigt. Skole-Ungdommen fandtes vel oplært. — Sogne-Præsten Hr. Clausen, som nyelig er ankommet, bruger sin Flid med stor Fremgang, prædiker sundt og got til megen Opbyggelse og er en veltænkende Mand. Degnen Marstrand er skikkelig, flittig og duelig.

26. Wallekilde og Hørve. En sund og god Kundskab er forplantet hos Ungdommen overalt. Den veed at gjøre Rede derfor med Eftertanke. Skolebørnene læse got i Bog. — Sogne-Præsten Provst Bech udmærker sig ved Grundighed og Tydelighed i sit Foredrag. Han haver ved mange gode Oversættelser, særdeles af Niemeyers og Michaëlis Skrifter, erhvervet sig et ærefuldt Navn. Og-saa ved egne Indsigter kunde han gavne det Alminde-

lige, naar ham ey fattedes det Mod, som Tiden udfordrer.

Ods Herred.

27. Høybye Sogn. Langt anderledes, end jeg forhaabede, gjorde Ungdommen Rede for sin Kundskab. Der vare de iblandt, som med al Føye maatte kaldes ypperlige. Ogsaa Skolebørnene gjorde mig Fornøjelse. Hjælpe-Capellanen Hr. Marcher, som til Forskiel fra sin vindige Broder kaldes den Norske, haver i kort Tid her erhvervet sig megen Fortieneste. — Sogne-Præsten, den gamle Provst Coldevin, formaaer ikke mere, og haver nok aldrig været en Helt.

28. Wiig og Asminderup. Jeg fik af Store og Smaa ret gode Svar, med Forstand og Færdighed. Her var Intet at dadle. — Sogne-Præsten Provst Garde passer og i Alderdommen sit Embede flittig; men staaer ikke just paa Listen blandt gode Prædikantere. Dog gavner han sine Tilhørere med et Foredrag, som haver megen Materie og er hiertelig velmeent. Degnen Hansen besidder Duelighed og anvender Flid.

29. Grevinge Sogn. Her var intet at klage over Ungdommens Indsigt, men tvertimod fandtes meget at fornøye sig over. Dog burde Skolebørnene vænnes noget mere til at forstaae, hvad de have lært. — Sogne-Præsten Hr. Rasmussen haver i vore Dage gjort sig berømt ved at lade trykke en heed Prædiken om Børne-Opdragelsen, forsynet med en varm Protestation, til mig selv dediceret, mod min Berømmelse over Luthers lille Catechismus. Det er sandt, hvad han siger deri, at hans lille Datter er blevet forskrækket over de lange, fæle Stykker; thi hun vidste ikke at svare noget. Men Bøndernes Børn vidste meget got at komme til Rette dermed. At han er kraftfuld og pathetisk i sit Foredrag, udviser hans nævnte Prædiken.

30. Asnæsse Sogn. Jeg fandt hos Ungdommen en ganske skikkelig Kundskab, som kunde fortjene at roeses.

— Sogne-Præsten Hr. Olivarius er ikke vel begavet, men prædiker dog til Opbyggelse og er en smuk, ordentlig Mand.

31. Faareveile. Foruden nogle maadelige, som ikke fornøiede mig, fandt jeg den øvrige Hob at være vel underviist, og ikke faa erhvervede sig Roes. Dog maatte jeg ogsaa her gjøre Paamindelse hos de Smaa om bedre Eftertanke. — Sogne-Præsten Hr. Hiorth haver i senere Tid grebet sig an, for at danne sin Ungdom bedre end forhen. Men hans Evner som Taler gaar ikke videre end til at udarbeide en tør exegetisk Prædiken.

Artz Herred.

32. Svallerup Sogn. Ferme og Svage vare blandede blandt hverandre. Dog var de førstes Antal det største, blandt hvilke ogsaa nogle ved deres Grundighed have udmærket sig. Man klagede over Mangel af Skolegang. — Sogne-Præsten Hr. Amundin er en tydelig og opbyggelig Prædikant, som kan være til gandske god Nytte for Almuen. Skoleholder Falenkamp haver Sted iblandt de duelige Skoleholdere.

33. Rørbye Sogn. I Henseende til Ungdommens Færdighed til at svare, havde jeg ikke noget at erindre. Mig syntes allene, at dens Begreb skulde have været noget mere opklaret. Dog var Kundskaben ikke slet. — Sogne-Præsten Provst Kreiberg haver dannet sig efter en ældre Læremaade og vilde derfor ikke nu omstunder erhverve sig Roes hos den finere Verden. Men iblandt sine Bønder stifter han alligevel god Nytte; thi han er bibelsk og ordentlig.

34. Callundborg Sogn. Med større Færdighed og Indsigt end man er vant til at antreffen i Kjøbstæderne, vidste denne Ungdom at gjøre Rede for sin Troe. Skolebørnene have ret udmærket sig. — Sogne-Præsten Mag. Fleischer er en lærd Mand, og især en god latinsk Philolog. Han haver Satyren i sin Magt, naar han vil bruge den; hvilket dog ikke nu er hans Lyst. Ham ere

just ikke de bedste Gaver paa en Prædikestoel forlenede, men hvad han taler, er grundigt, vel igjennemtænkt og lærerigt. Den nye Capellan Hr. Suhr var endnu ikke ankommet.

35. Rachløw Sogn. Jeg kunde med Grund fornøye mig over Ungdommens Flid i at lære sin Christendom, og savnede heller ingen Flid paa Lærernes Side. Dog maatte jeg nu og da give Paamindelser om større Eftertanke. Af Skolebørnene tør ventes god Fremgang. — Sogne-Præsten Hr. Fabricius er en velsindet og flittig Lærer, som taler Guds Ord af et fuldt Hierte, og pryder samme i al sin Omgængelse. Degnen Laasbye er en smuk, forstandig Mand og synger vel.

Alsted Herred.

36. Slaglille og Biernede. I Almindelighed fremskinnede hos Ungdommen megen god Kundskab, for hvilken mange deriblandt gjorde Rede med en vis Udførlighed, som viiste, at det ikke havde været Læreren nok, blot at undervise dem om det fornødenste. Ogsaa var Boglæsningen for Skolebørnene ret ferm. Men om bedre Eftertanke maatte jeg dog give dem Advarsel. — Sogne-Præsten Hr. Faith lærer Guds Ord ordentlig og ret. Han er vel skikket til Almuens Underviisning.

Tybjerg Herred.

37. Glumsøe og Bavelse. Jeg fandt hos Ungdommen en skikkelig god Kundskab, som hos nogle kunde siges at være ret ønskelig. Skolebørnene læste got i Bog og kunde færdig gjøre Rede for, hvad de havde lært. Ikkun at Eftertanken blev mere øvet, hvorom jeg kraftig advarede. — Sogne-Præsten Hr. Sebbelow haver et tydeligt, sammenhængende og gandske smukt Foredrag, som dog kunde behøve lidet mere Forraad af lærerige Tanker. Han er ellers duelig og flittig. Den gamle, ærværdige Provst Bejer, Pastor emeritus, men som vedbliver i sit 77. Aar at forrette sit Provste-Embede, besidder megen exegetisk og ikke liden astronomisk Kundskab. Han haver

viist sig som grundig Skribent, skjønt paa gammeldags Maade. Ikke en eneste Gang i 30 Aar er nogen Visitatz i Herredet af ham blevet forsømt, og alle sine Embeds-Sager holder han stedse i den bedste Orden. Som et Mønster paa Flid og Nøyagtighed fortjener han at anprises.

38. Fensmark og Riisløw. En meget god Kundskab er her forplantet. Ingen var slet. Man havde lært det fornødne tilgavns og forstod, hvad man sagde. — Sogne-Præsten Hr. Tryde er en vindskebelig Mand, som troeligen aagrer med sit Pund, hvilket heller ikke er det ringeste. Degnen Langemach er en meget flittig, dueelig og velanstændig Mand.

39. Wester- og Øster-Egede. I Almindelighed kunde det vel nok passere. Ogsaa nogle af de voxne udmærkede sig. Skolebørnene læste got i Bog, havde været flittige til at lære deres Christendom; men Skoleholderen fik Tilhold om at være ligesaa flittig til at forklare den for dem. — Sogne-Præsten Hr. Holboe er en grundig, opvækkende og smuk Prædikant. Naar han i nogle Aar haver arbeidet i Menigheden, vil den voxte og tiltage i Forbedring.

40. Peders Sogn i Nestved. Saasom det falder sædvanligt i Kiøbstæderne, kunde det her gaae vel nok an. Adskillige udviste god Indsigt og megen Færdighed. — Sogne-Præsten Hr. Holm er ingen Mester paa sin Prædikestoel, men heller ikke en Stympet. I et jævnt og opbyggeligt, vel sammenhængende Foredrag forklarer han de hellige Sandheder gandske rigtig og til Nytte.

I den tredie Classe have de Menigheder Sted, hvor Kundskaben befandtes at være heel maadelig, saa at Flid og Stræbsomhed nødvendig bør anstreges noget mere, førend det kommer saa vidt, at man kan være vel tilfreds. Dog fælder jeg herved min Dom ikke med Skaansel, men

efter Strengthed. Desaaarsag maa følgende Menigheder her finde Plads.

Tutze Herred.

1. Jyderup og Holmstrup. Mængden røbede en svag Kundskab. De faa, som svarede til Fornøielse, kunde ikke veye op imod den store Hob. — Sogne-Præsten Hr. Gøtsche mangler Tydeligheds Gaver. Dog haaber jeg, at han tiltager i Flittighed, og med det samme formerer sin gavnlige Indflydelse. Ved Opmuntring, som ansporer gode Gemytter, ikke ved Revselse, som nedslaaer og dræber alt Mod, haver jeg stræbt at sætte ham i Aande.

Artz Herred.

2. Store og Lille Fuglede. Gode, maadelige, slette fandtes blandede blandt hverandre. De tvende sidste udgjorde det største Antal. — Sogne-Præsten Hr. Hammer, som i Skole-Videnskaber skal være bevandret, er paa sin Prædikestoel en Stymper. Han prædikede saaledes, at jeg ved Udgangen af Kirken spurgte ham, om han ikke vilde have Capellan. Den raader jeg ikke for at paatvinge ham. Ellers skulde han vist have den.

3. Aarbye Sogn. Adskillige fornøiede mig, men Hoben var dorsk, søvnagtig og ukyndig. Det syntes mig, at Lærdommene ikke vare ret udviklede for dem. Med Skolebørnene var jeg mere fornøyet. — Sogne-Præsten Hr. Flensborg anvender Flid efter det ham betroede Pund, og er ikke uheldig med Ordets Forkyndelse paa Prædikestoelen.

4. Refsnæs Sogn. Dorskhed og Søvnagtighed laae udstrakt over de fleste. Enkelte Personer viste skikkelig Oplysning. Ogsaa her sporedes Tegn til Forbedring hos Skolebørnene. — Sogne-Præsten Hr. Monrad savner ikke Talenter, kiender Smagen, taler i et smukt og bevægeligt Sprog, er af en god Charakter. Haver han først arbeidet længere i Menigheden, ville Frugterne deraf bedre fremlyse. Hans Degn er en gammel, enfoldig og udygtig Mand, som ikke kan hielpe ham.

5. Tømmerup Sogn. Samme Dorskhed og Vanvittighed var udbredt over den største Hob. Men hos enkelte gode, helst de sidst confirmerede, fremskiinnede behagelig Prøve af seneste Lærers vel anvendte Flid. Skolebørnene havde lært at remse uden Forstand; hvorfor Døggen Hanberg bekom sin tilbørlige Paamindelse. — Den nye beskikkede Præst, Hr. Dame, var endnu ikke ankommet.

Ods Herred.

6. Nyekiøbing og Rørvig. Den store Hob var gandske maadelig, og røbede for megen Mangel af Eftertanke, som haver Grund i deres egen Forsømmelse. Nogle flittige, helst af Annex-Sognet, svarede forstandigt og got. Men i Kiøbstaden hersker et trevent og vrangvilligt Væsen, som gjør den beste Lærers Flid til intet. Om skarp Advarsel kan hielpe noget, er den ikke blevet sparet. — Sogne-Præsten Hr. Holm er en duelig og indsigtfuld Mand, fuld af Kraft og Styrke. Jeg haaber, at hans utrættelige Møye skal frembringe god Virkning i Fremtiden.

Tybjerg Herred.

7. Sandbye og Wrangstrup. Jeg haver været tvivlsom, om ikke disse Menigheder burde faae Plads i anden Classe. Men Hoben var dog maadelig og viste liden Kundskab. Strengthed tillader da ikke at rykke den høiere op. Imidlertid fandtes dog ikke meget faa blandt de voxne, som gjorde gandske god Rede og svarede med Forstand. — Sogne-Præsten Hr. Thornam, som ikke længe siden haver begyndt at arbeide i disse Menigheder, holdt en meget god og lærerig Prædiken, som kunde høres med Velbehag til Opbyggelse.

Alsted Herred.

8. Alsted og Fiennesløw. Mit Haab blev her bedraget. Efter Sigelse skulde jeg finde det meget got, og fandt det ganske maadeligt. Adskillige røbede idel Vankundighed, og Mængden var svag. Dog kunde jeg hist og her finde nogen Opmuntring. Det er imidlertid altid

sikkrest, at see med egne Øyne og høre med egne Øren. Almindelig Sagn er aldeles uefterrettelig. — Sogne-Præsten Hr. Mølsted er vist en kion og duelig Mand. Maaskee hans Lemfældighed stemmer herefter til nogen mere Alvorlighed, og Tilstanden forbedres. Paa Prædikestolen taler han med Grundighed, smukt og ordentligt. Degnen Cardes er Mester-Sanger og kunde være mere end det, om han vilde, ham fattes ikke Evne.

Af al denne sandfærdige Beretning vil allernaadigst erfares, at her er ingen Aarsag til at beskylde vor Almue for en barbarisk Vankundighed. Heller ikke bestaaer Folkets Oplysning i tomme Ord, som uden ad opregnes, uden Forstand og Eftertanke. Vist maae Lærebogen saaledes indprentes i deres Hukommelse, at de kunde have Svar strax tilrede, naar Spørgsmaal bliver dem giort, og at de selv uden Møye kunde strax tilbagekalde Religionens dyrebare Lærdomme i deres Erindring, naar Omstændigheder i Livet indtreffe, som gjøre det vigtigt for dem at mindes derom. Ellers bliver en Tomhed tilbage i Sindet, som ikke efterlader andet end Uorden og Fordomme. Med egne, selvopfundne Ord kan Mængden gandske vist ikke forklare sin Mening om høyere Ting. Ikke Mængden af Studerede er engang fuldkommen i Stand dertil. Desaarsag maae der nødvendig læres noget uden ad. Men deraf følger ikke, at det skal læres uden foregaaende Forklaring over Ordenes Mening. Allevegne driver jeg meget paa, at denne maae først have Sted. Heller ikke følger det, at den, der kan udenad opregne sin Lærebogs Forklaring over en eller anden Sandhed, skal derfor plapre uden Forstand. Det modsatte fremlyser ved en klog og efter Mængdens Fatte-Evne indrettet Prøvelse. Jeg tør gandske frimodig beraabe mig paa hver den, der haver hørt mine Visitatzer, og bede ham upartisk aflægge sit Vidnesbyrd. Det skal da vel erfares, ey allene, om jeg nogen Tid lader Ramsen passere, uden at lede de Unge

ved enkelte Spørgsmaale, som udvikles af det oplæste Stykke, til at sige deres Mening efter eget Overleg, men ogsaa, om ikke allevegne, hvor min allerunderdanigste Indberetning udviser, at god Kundskab er forefundet, fornøylelig Prøve derved er blevet aflagt paa de Unges rigtige Begreb om Ordenes Mening. Og hvor mange Gange er mig ikke den store Glæde vederfaret, at jeg ved saadan Prøvelse haver kunnet opvække deres Tænke-Kraft, til at udfinde sunde Svar paa Spørgsmaale, om hvilke deres Bog ikke giver Oplysning. Overhørelsen er blevet til en sokratiske Samtale imellem os, og saaledes bør den anstilles til Frugt og Nytte. Derfor tage alle Tilstedeværende, baade gamle og unge, megen Deel i det, som forhandles. Deres gandske Opmærksomhed er anspændt. Derfor nyder jeg den Lykke, at ingen er bange for mig, og at man ønsker ved Slutningen, at jeg snart maae komme igjen. Derfor kan jeg i første Qvarteer allerede have udforsket, om Lærerne giøre deres Pligt som forstandige Mænd. Derfor optændes en Lyst hos alle, til at udvise herefter den beste Flid, fordi man seer, at den, som veed noget, kan komme frem dermed, og man føler, at Religionens Lærdomme ikke ere vanskelige, ikke ufrugtbare, ikke nedtrykkende enten for Hierte eller Forstand. Men derfor maae Catecheten og selv have lært deres Bøger saaledes uden ad, at han deraf kan laane Ord og Taalemaader, som ere dem bekjendte, med hvilke at sammensætte i en nye Vending og i en nye Form han uformærkt leder dem hen til at tænke selv og at svare af egen Overveielse. Mange Gange haver jeg ved denne Maade, blot i en Time, kunnet fremlede smaa Skolebørn, som ikkun havde lært at ramse, til at bruge deres Forstand og selv at udlede enkelte Svar af det oplæste Stykke paa enkelte Spørgsmaale, som deraf bleve giorte, ligesaasnart ved Enden af Stykket, og i Midten deraf, som forfra. Men til Skoleholderens Veyledelse gjør jeg det allevegne selv for første Gang og lader dem vide, at Touren falder til dem ved næste Visitatz. Hvor

derimod Skoleholderen haver iagttaget, hvad han burde: hvilket jeg strax formærker ved de første Spørsaale, som gøres af det foreløste Stykke, da Børnene svare bestemt, net op hvad der hører til den omspurgte Sag og intet videre, saa haver han strax sin offentlige Berømmelse i Menighedens Paahør, og bliver derved under sine trange Vilkaar saa glad, som om han var det lykkeligste Menneske. Ach! det er ikke ved harmende Bebrejdelse, eller bitter Klage, eller støyende Raab om Forbedring, men ved skaanende Mindelser og kiærlig Opmuntring og mild Tilfredshed med den Flid, som allerede er brugt, at Mennesker, gode Mennesker, skulde bevæges og opflammes til at fordoble deres Iver og Virksomhed. Det maatte allernaadigst vorde mig tilgivet, at mit rørte Hierte har udstrømmet i en vidtløftig Forsvarings-Tale for mig og mine Medlærere i Stiftet! Men da jeg offentlig i trykte Blade er bleven fremstillet til Spot og Haanelse, som en Mand, der ikkun standser Almuens Oplysning og lader sig nøye med Udenads-Plapper, var det vel ikke til Overflod, at jeg for min Konges allerhøieste Aasyn allerunderdanigst nedlagde mit velgrundede Forsvar. Naar jeg vil lade være at skrive det offentlig, for ey at ophidse den vrede Bremseflok til at stikke mig paa nye og derved maaskee give mit Embeds-Værdighed sit sidste Bane-Saar, da bør jeg dog ikke lade være, ved allerunderdanigst Regnskab for Kongen, min Herre, at gaae den Mistanke i Møde, som derved kunde opvækkes. Og hvad jeg til den Ende her haver fremlagt i allerdybeste Underdanighed, er intet mere end hvad jeg haaber og er forvisset om, at skulde befindes med Sandhed overeensstemmende ved den skarpeste Undersøgelse.

Hvad endelig Luthers Catechismus er angaaende, da haver samme i halvtredie-Hundrede Aar og derover været antaget i den Evangelisk-Lutherske Kirke som en Grundlegning for Almuens Underviisning i den christelige Troes- og Sæde-Lære. Den er saa kort, at ogsaa de svageste

Hoveder, som end have manglet Skolegang, alligevel kunde bringes til at lære den, og tillige saa fuldstændig, at hvo, som forstaaer den, ey kan være uvidende om en eneste væsentlig og frugtbar Gudfrygtigheds Sandhed i vor gandske Religion. Sproget og Tonen er ey allene indrettet efter Almuens Forestillings-Maade, men ogsaa allevegne stemt til at opvække Ærbødighed for Gud, Taknemmelighed, Tillid, Kiærlighed og Lydighed. I disse Henseender haver jeg vidnet om denne Bog, at den, som Elementar-Bog for den enfoldige Almue betragtet, indeholder et sandt Mesterstykke, og et saadant Vidnesbyrd haver tilforn været istemmet med een Røst af Lærde og Ulærde i den gandske Kirke. Men naar jeg i min allerunderdanigste Forestilling af 31te Januarii haver anført, at alle Stifternes Geystlige visseligen bede tilligemed mig, at den maae vedblive og aldrig afskaffes, saa var det ikke mit Øyemed, at ville bede derom i heele Geystlighedens Navn, hvilket Ordene i deres Sammenhæng heller ikke tilkiendegive. Ikkun det Haab, jeg havde, at ingen Geystlig i dette Fald vil tænke anderledes end jeg, skal efter min Hensigt af Ordene fremlyse. Sandeligen haver jeg ikke følt mere derved end dette alene. Men at jeg kunde smigre mig paa den Tid med saadant et Haab, var i det mindste undskyldeligt, da jeg aldrig før havde hørt eller læst, at nogen i vores Kirke havde været misfornøyet med Bogen, men meget mere ofte nok havde hørt de største Berømmelser over den. Siden haver jeg gandske uforventet erfaret, at dog adskillige Geystlige i dette Stykke tænke anderledes. Det være langt fra mig, derfor at dadle dem. Nu beder jeg allene i dybeste Underdanighed, at mit uforsigtige Haab om Alles Biefald, som af hadefulde Dadlere er uformodentligen blevet mistydet, ikke maae regnes mig til Forbrydelse. Iøvrigt haver jeg for min Deel endnu ikke fundet nogen Grund, som skulde bevæge mig til at afvige fra mit forrige Ønske. Er det end saa, at nogle Stykker i Bogen, saasom Troens Artikler, kunde ansees for lange, da koster

det ikke mere end at afdele dem ved et nyt Oplag i mindre Parter. Ingen fornuftig Skoleholder lader heller et Barn paa engang lære et saadant Stykke, men afdele det ved en Streg af rødt Kridt, eller ved andet saadant Tegn, i mindre Portioner. Er det end saa, at den første Part, som indbefatter Pligterne, ikke staaer paa sit rette Sted, efter Sagens Natur, fordi man egentligen først maa vide noget om Gud, om Christo og den hellig Aand, før der handles om Pligt, som skal have sin Grund i Troe, da staaer dog den første Part i Henseende til de Smaa, som skulde først ledes til Kundskab, uden Tvivl paa sit rette Sted; thi hvad det er, ikke at maatte tilbede Soel og Maane, men Gud allene, hvilken de see og høre, at deres Forældre dyrke — ikke at maatte bande — ikke at maatte forsømme Kirke eller Skole — at skulde ære og lyde sine Forældre — ikke at maatte tilføye andre Mennesker nogen Skade paa Liv eller Legeme — ikke at maatte sige noget utugtigt eller gjøre noget, som hører til Løsagtighed (hvorom de Smaa destoværre! blandt Almuen høre og see formeget) — ikke at maatte stæle — ikke at maatte bagtale, eller belyve andre — ikke at maatte tragte efter fremmed Eyendom — eller forlede fremmede Folk af deres Tjeneste, med videre: alt saadant, som indbefattes i Budene, forstaaer dog Barnet allersnarest at gjøre sig Forestilling om, og kan snarest holde sig som Regel efterrettelig. Ogsaa ere Buddene fremsatte i korte Sætninger — Barnet kan ved dem ikke afskrækkes i sin Lærelyst. Luther og Melancthon vare dog praktiske Philosopher, som fordm Sokrates. Jeg mener, at ogsaa den Orden, som haver Sted i Lille Catechismus, kan udvise, at den menneskelige Natur ey haver været dem ubekendt. I en Forklaring for de Voxne kan derimod Ordenen imellem Catechismi Parter, efter Lærdommens udvortes Sammenhæng, med større Ret forandres. Og dertil sigter just min allerunderdanigste Begiering i forhen nævnte Forestilling af 31te Januarii, om Tilladelse til at omsætte og

forandre i Forklaringen, hvor det til Orden og Tydelighed kan agtes fornødent. For Resten, om ikke andre Grunde vare forhaanden, i Kraft af hvilke Luthers Catechismus fremdeles maatte vedblive, som hidindtil, synes mig denne at være af yderste Vigtighed, at heele Almuens Kundskab om Religion hviler herpaa, og dernæst, at i vor Kirke slet intet andet Middel er tilovers, ved Hielp af hvilket Vildfarelser og nye Meninger, som stifte kun Uroe og Forvirring, kunde tilbageholdes. Den Augsburgiske Confession haver vel symbolisk Gyldighed iblandt os. Men ingen læser den. Den er ey antaget til offentlig Brug. Altsaa kunde den for Mængdens Skyld ligesaa gierne være afskaffet. Da jeg uventet haver ligeledes hørt ilde formedelst Luthers Catechismus, og mit Embede dog befaler mig, efter Kongens allernaadigste Villie, at holde over den og handthæve dens Brug i Kirken og Skolen, kan det ikke være upassende, at jeg i denne min allerunderdanigste Indberetning haver søgt Leylighed til at forklare mig videre. Endeligen bør jeg ikke undlade allerunderdanigst at indberette, hvad jeg ved seneste Landemode haver foranstaltet til at hindre, om muligt, at ikke Skrivefriheden af de Geystlige her i Stiftet skal blive misbrugt til at svække de Kongeligen befalede Kirkeskikkes og de Kongeligen authoriserede Religions-Bøgers Anseelse. Til hvilken Ende det allernaadigst maatte tilledes mig, her at afskrive følgende:

Til at forekomme en eller anden Uorden, som kunde indløbe, finder jeg det fornødent, efter min Embeds-Pligt, i Kiærlighed at fremsætte følgende Erindringer:

1. Naar Stiftets Geystlige behageligst ihukomme den Eed, som er aflagt ved Tiltrædelsen af deres Embede, vilde de selv erkiende, at det ikke kan være raadeligt for os, enten i offentlige Skrifter at udbrede Meninger, ved hvilke de Symbolske Bøgers og Kirke-Skikkens Anseelse maatte formindskes, eller i Guds-Tjenestens Forvaltning paa nogen Maade at afvige fra Ritualets For-

skrift, uden i de Tilfælde, hvor noget andet er bestemt ved senere Anordninger: Trykke-Friedheden ophæver ikke den os paalagte Embeds-Eed. Hvo, som derfor vil fremføre sine Betæneligheder mod de Symbolske Bøger og Kirke-Skikkene for hver Mands Øyne, maae uden Tvivl til egen Sikkerhed være forsynet med særdeles Kongelig Tilladelse. Jeg haver sagt, hvad jeg burde, og er angerløs.

2. Efterdi Monita ere grundede paa Kongelige Befalinger og høre til Embeds-Sager, i Henseende til hvilke man haver edeligen forbundet sig til at vise Lydighed mod sine Foresatte, saa udfordres til god Orden og uskadt Samvittighed, at disse af alle vedkommende paa det nøyeste iagttages. Heri ligger al fornøden Advarsel mod enkelte Forsømmelser, som hist og her have indsneget sig, om hvilke jeg ellers er anmodet at gjøre Erindring.

Den allerhøyeste Gud, som i Christo Jesu er blevet vores blide Fader, lade al aandelig og legemlig Velsignelse, for samme Jesu Christi, sin Søns, vor Frelzers Skyld, i dette nye og mange paafølgende Aar, være rigeligen udøst over Kongen og Kongens Søn, samt den gandske høykongelige Slægt, til Sandheds Besktærmelse og Gudfrygtigheds Fremvekt og christelig Vindskibeligheds Forfremmelse, som ere de rette Støtter, paa hvilke Riger-nes Velfærd skal tryggeligen befæstes!

Kjøbenhavn d. 1ste Januarii 1786.

Allerunderdanigst og Troepligtskyldigst
af

Nic: Edinger Balle ¹⁾).

¹⁾ Underskriften egenhændig.
